

ІНВЕСТИЦІЇ: ГЕНЕЗИС ТА ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ

ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬЄВ,

аспірант Донецького національного університету

У статті розглянуто економічну сутність категорії "інвестиції", генезу інвестиційних теорій, проведено порівняльний аналіз існуючих визначень та проаналізовано характерні риси інвестицій. З'ясовано значення інвестицій на макро-, мезо- та макрорівнях їх реалізації.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний процес, капітал, цінні папери, ризики.

Постановка проблеми. Історія світового розвитку свідчить, що функціонування економік країн неможливе без залучення капіталу у вигляді інвестицій - внутрішніх та зовнішніх. В останні роки інвестиційні процеси взагалі набули глобального характеру, так само значно збільшилася кількість варіантів залучення інвестицій та регулювання діяльності інвесторів. З одного боку, таке збільшення дає можливість у кожному конкретному випадку (для кожного суб'єкта господарювання) знаходити оптимальне рішення щодо розмірів та характеру інвестицій, з іншого боку, разом зі збагаченням змісту ускладнюється методологічне та теоретичне підґрунтя цієї економічної категорії, а отже, потрібне постійне узагальнення попередніх досліджень та висновків щодо неї, зокрема верифікації висновку про те, що інвестиції є важливим фактором прискорення економічного розвитку за рахунок підвищення ефективності всіх видів ресурсів та прогресивних структурних перетворень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні проблеми інвестиційної діяльності знайшли відображення в роботах О. Я. Базиліньської, О. М. Басовської, Л. Є. Басовського, О. В. Бехтеревої, І. А. Бланка, І. А. Брайловського, П. І. Вахріна, Л. Гітмана, О. П. Гребельник, Л. Г. Гулько, А. І. Деєвої, М. Джонка, Л. І. Дмитриченко, А. Г. Загороднього, В. Ф. Іванюки, Л. Л. Ігоніної, А. Р. Ідрисової, К. В. Ілляшенко, Дж. Кейнса, Ю. А. Корчагіна, Р. О. Костирко, Е. І. Крилова, Н. І. Лахметкіної, Т. В. Майорової, М. В. Макарової, В. В. Маслія, А. С. Нешиного, Д. Норткотта, В. М. Павлюченка, А. А. Пересади, Г. П. Подшиваленко, А. Г. Савченко, О. М. Скібіцького, К. С. Солонінко, О. О. Терещенко, В. Г. Федоренко, А. В. Череп, Н. В. Чирик, В. Д. Шапіро, У. Шарпа, В. В. Шеремет та ін. Зокрема, ними розглянуто роль інвестицій у забезпеченні економічного росту суб'єктів господарювання різних рівнів; проаналізовано ринкові форми інвестиційної діяльності в різних галузях економіки, але передусім досліджені та вдосконалені концептуальні підходи до економічної сутності, класифікації форм та джерел інвестицій. Останнє, окрім того, що є відправною точкою будь-якого дослідження, визначає його засади, а також допомагає сформулю-

вати дослідницькі задачі, зокрема, у рамках теми "інвестиції та інвестиційний процес", але з урахуванням актуального для нього предмета та об'єкта дослідження.

Метою статті є дослідження генезису поняття "інвестиції", аналіз різних точок зору зарубіжних та вітчизняних учених щодо сутності інвестицій та визначення значущості інвестицій в економіці України.

Виклад основного матеріалу. У витоках дослідження сутності інвестицій знаходиться вивчення генезису поняття "інвестиції", оскільки відсутність єдності підходів до визначення цього поняття призводить до існування протиріч у визначенні сутності інвестицій.

Уперше поняття інвестицій було введено в епоху феодалізму, коли "інвеститурою" називали процес призначення феодалом свого васала для управління володінням. Інвеститурою також називали призначення церквою настоятелів приходу, які при цьому отримували землі із їх мешканцями та право виконувати судочинство над ними. Інвеститурою давала можливість інвестору приєднувати нові території та брати участь в управлінні ними [1].

Згодом поняття "інвестиція" поповнилось переліком нових значень і почало вживатись у різних сферах діяльності, а одне зі значень (довгострокове вкладення капіталу в будь-яке підприємство) стало загальноживаним [2, с. 6].

Хоча інвестиційний процес викликає підвищену увагу вчених та практиків, досі сутність інвестицій розуміється по-різному, що зумовлено і багатогранністю цієї складної категорії, і приналежністю дослідників до різних наукових шкіл та течій.

Важливим аспектом інвестування як науки є визначення понять "інвестиції" та "капітал". Слово "капітал" було часткою правової та ділової термінології ще задовго до того, як економісти знайшли йому застосування. У римських юристів та їх послідовників воно означало основну частину позики, на відміну від процента та інших додаткових вимог кредитора. У зв'язку із цим, слово "капітал" почало означати суми грошей або їх еквіваленти, які вкладали в товариство або компанію, загальну суму активів фірми тощо. Таким чином, поняття "капітал" мало, по суті, фінансовий характер й означало або

реальні гроші, або певні блага, оцінені в грошах. Протягом усього XVIII ст. і навіть у перші десятиліття XIX ст. у теорії капіталу найбільш уживаним було слово "запас" [3, с. 146-147].

У класичній політичній економії інвестиції (від лат. "invest" - вкладати) пов'язуються з накопиченням капіталу. Економісти-класики визначали капітал як "накопичений запас продуктів праці", тобто сукупність засобів виробництва [4, с. 154-155].

Низка вчень про інвестиції базувалася на теорії інвестицій та принципів їх міжнародної міграції А. Сміта. Так, тезу А. Сміта про виняткове значення вітчизняних капіталів для розвитку пріоритетних галузей промисловості згодом використовують для обґрунтування програм національного протекціонізму [3, с. 147-148].

Дж. М. Кейнс у книзі "Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей" наголошує, що інвестиціями варто вважати поточний приріст цінностей капітального майна в результаті виробничої діяльності цього періоду. Тобто поточні інвестиції - це і є наші заощадження, капітал (та частина доходів певного періоду, яка не була використана для споживання). Інвестиції Дж. М. Кейнс трактував із двох точок зору. З однієї, як приріст вартості капітального майна, тобто реалізовані попит і пропозицію. З іншої - як величину акумульованого доходу, тобто потенційний інвестиційний попит. Крім того, Дж. М. Кейнс тлумачив інвестиції як "поточний приріст капітального майна внаслідок виробничої діяльності цього періоду" та "частину доходу за певний період, яка не була використана на споживання" [3, с. 147-148].

У марксистській політичній економії панувала соціально-економічна концепція капіталу як історично сформованого основного виробничого продукту буржуазного суспільства. Тому, за К. Марксом, "застосування додаткової вартості як капіталу або зворотне перетворення додаткової вартості на капітал називається накопиченням капіталу" [5, с. 96]. У марксистській економічній теорії підкреслюється специфічний аспект інвестицій у формі накопичення капіталу, субстанціональної функції власника, оскільки власність матеріально розвивається з накопиченням [4, с. 155-156].

У своєму баченні інвестиційної теорії К. Маркс намагався довести, що інвестування за умов капіталізму зумовлює розшарування суспільства, збагачення одних за рахунок інших, сприяє протистоянню суспільних класів, породжує глибокий нерозв'язний соціальний конфлікт. Експорт капіталу К. Маркс пояснює надлишком інвестицій у країні, який виникає тоді, коли знижується база платоспроможного попиту, зумовлена зuboжінням робітничого класу. Це призводить до зменшення прибутків. Завдяки товарному експорту та експорту грошового капіталу надлишок (реальний чи потенційний) вивозиться за кордон [3, с. 149].

До 80-х років XX сторіччя термін "інвестиції" для аналізу соціально-економічних процесів у науковій літературі майже не використовувався. Надалі цей термін отримав більше поширення в науковій сфері та почав використовуватись у різних нормативних та законодавчих документах. Однак при детальнішому аналізі особливостей застосування терміна "інвестиції" в цей період можна зробити висновок, що інвестиції ототожнювалися із капітальними вкла-

деннями та трактувались як процес, що відображає рух вартості в процесі відтворення основних засобів або як економічна категорія - система відносин із відтворення основних засобів, що пов'язані із рухом вартості [6, с. 20].

Радянська економічна теорія розуміла інвестиції як сукупність затрат, що реалізуються у формі довгострокових вкладень у галузі народного господарства (виробничі засоби), тобто інвестиції ототожнювалися із поняттям "капітальні вкладення". Поняття фінансових інвестицій, поширених на той час у зарубіжних країнах, радянськими економістами не розглядалося через відсутність широкої практики застосування цінних паперів підприємств [3, с. 149].

Як правило, термін "інвестиції" вживався при дослідженні процесу розширеного виробництва основних засобів. Уведенням в експлуатацію виробничих потужностей завершувався інвестиційний цикл. Дослідження різних фаз інвестиційного процесу призвело до формування декількох підходів до визначення сутності інвестицій - витратного та ресурсного. Оскільки більше уваги приділялось виробничій стадії проекту як вихідного пункту інвестиційної діяльності, ігнорувалась роль грошового обороту капіталу, тоді як витратний підхід є основним у практичній діяльності та теоретичних розробках. Цей підхід повністю відображав специфіку господарювання суб'єктів підприємницької діяльності в умовах планово-адміністративної економіки. Однак підхід до визначення сутності інвестицій із акцентом тільки на витратній стороні інвестицій змінював істинну послідовність та логіку інвестиційного процесу та значно звужував поле його застосування. Під інвестиціями в рамках ресурсного підходу розуміли фінансові засоби, що були спрямовані на відтворення основних засобів [6, с. 21].

Значним недоліком обох підходів до визначення сутності інвестицій було застосування статистичних методів дослідження, що були засновані на виділенні одного елемента інвестиційного процесу (витрати або ресурси), що виключало ймовірність дослідження інвестиційного процесу, як замкнутого циклу, в ході якого здійснюється зв'язок між такими елементами інвестиційної діяльності, як ресурси, витрати, дохід [Там само].

Для більш глибокого розуміння економічної сутності інвестицій розглянемо детально визначення поняття "інвестиції" різними вченими-економістами.

За визначенням П. А. Самюельсона та В. Д. Нордгауза, "основні економічні сили, що визначають інвестиції - доходи, породжені інвестиціями, затратами на інвестиції (визначаються процентними ставками та податковою політикою) та сподіваннями на майбутнє. Оскільки детермінанти інвестицій залежать від важко передбачуваних майбутніх подій, то інвестиції є найнестабільнішим компонентом сукупних видатків" [7].

Український учений А. А. Пересада сформулював визначення інвестицій як "... вкладення капіталу в об'єкти підприємницької діяльності з метою забезпечення його зростання в майбутньому" [8, с. 10-11].

Такої ж думки дотримується А. Р. Ідрисова, для якої інвестиції - це "вкладення капіталу з метою його подальшого збільшення" [9, с. 175]. При цьому дослідниця зауважує, що "приріст капіталу має бути достатнім для того, щоб компенсувати інвесторів

відмову від використання наявних ресурсів у поточному періоді, винагородити його за ризик і відшкодувати втрати від інфляції в майбутньому періоді, тобто інвестування (довгострокове вкладення капіталу) - це здатність капіталу давати його власникові прибуток" [Там само].

Вкладення коштів в об'єкти довгострокового користування, які не набувають матеріально-речової форми, але мають вартісну оцінку, беруть участь у господарській діяльності підприємства і дають дохід, становлять суть інвестицій у нематеріальні активи [Там само, с. 175-176].

На думку Ю. А. Корчагіна, інвестиції - це "довгострокове вкладення фінансових та економічних ресурсів з метою отримання доходів у майбутньому або отримання інших вигод - соціальних, екологічних, освітніх, інфраструктурних тощо" [10, с. 5].

Деяко інше змістовне визначення цієї категорії дають Л. Є. Басовська та О. М. Басовська: "Інвестиції є витратами на виробництво та накопичення засобів виробництва та збільшення матеріальних запасів, що забезпечують функціонування механізму, необхідного для фінансування росту та розвитку економіки країни" [11, с. 5].

Л. Дж. Гітман й М. Д. Джонк визначають інвестиції як "засіб розміщення капіталу, що повинен забезпечити збереження чи зростання вартості капіталу та (або) принести додатку - що перевищує рівень інфляції - величину доходу" [12, с. 10]. Відповідно до цього визначення, вільні грошові кошти не є інвестиціями через те, що їх цінність втрачається у зв'язку з інфляцією й вони не зможуть забезпечувати ніякого доходу.

А. І. Дєва під інвестиціями розуміє "довгострокове вкладення капіталу в підприємства різних галузей народного господарства; сукупність витрат, що реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу в будь-яке юридично самостійне підприємство" [13, с. 6].

Такий підхід до визначення сутності інвестицій має недолік щодо окреслення об'єкта інвестуван-

ня, через те що інвестуванню підлягає конкретний проект, а не підприємство.

Інвестиції - це "вкладання грошових коштів у різні форми фінансового та матеріального багатства", - так вважають Г. П. Подшиваленко, Н. І. Лахметкіна, М. В. Макарова [14, с. 7].

Дж. Фрідман та Н. Ордуей визначають інвестиції як "вкладення грошових коштів для визволення доходу або прибутку; власність, що придбана для визволення доходів або прибутку" [15, с. 441].

У словнику Макміллана визначення інвестицій подано так: "Потік видатків, що призначені для виробництва благ, а не для безпосереднього вжитку" [16, с. 258].

В економічній енциклопедії представлено таке визначення інвестицій: "...це довгострокові вкладення капіталу у власній країні або за кордоном у підприємства різних галузей, соціально-економічні програми, підприємницькі та інноваційні проекти" [17].

Як бачимо, наведені вище визначення не завжди й не повною мірою визначають мету здійснення інвестиційного процесу, якою є отримання матеріального або соціального ефекту, та терміни, у межах яких буде використовуватись інвестований капітал.

У сучасній економіці частіше під інвестиціями розуміють придбання цінних паперів із розрахунком на деякі фінансові результати, це пояснюється неперервним зростанням важливості операцій із цінними паперами в економіці протягом усього ХХ століття.

Про багатогранність та актуальність теми інвестицій та інвестиційного розвитку свідчить численна кількість визначень та підходів різних авторів, які зверталися до неї як із метою теоретично обґрунтувати всі нюанси та складові цієї категорії, так і з метою знайти пояснення дії окремих складових інших економічних механізмів, завдяки яким відбувається розвиток людини, підприємства, регіону, країни тощо. У таблиці 1 наведені всі інші відомі нам визначення та підходи до поняття "інвестиції".

Таблиця 1. - Підходи до визначення поняття "інвестиції" вітчизняними та закордонними вченими-економістами

Автор(и) та/або джерело	Трактування поняття
Дж. М. Кейнс [20]	«...поточний приріст цінностей капітального майна внаслідок виробничої діяльності певного періоду, це та частина доходу за певний період, яка не була використана для споживання»
Л. Дж. Гітман, М. Д. Джонк [12]	«... засіб розміщення капіталу, що може забезпечити зберігання або зростання суми капіталу»
В. Шеремет, В. Павлюченко, В. Шапіро [21]	«...грошові кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери, технології, машини, обладнання, ліцензії, у тому числі й на товарні знаки, кредити, будь-яке інше майно або майнові права, інтелектуальні цінності, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності та інші види діяльності з метою отримання прибутку (доходу) та досягнення позитивного економічного та соціального ефекту»
Ю. Морозов [22]	«...довгострокові вкладення коштів у різні галузі економіки з метою отримання прибутку»
І. Бланк [23]	«...вкладання капіталу в усіх його формах у різні об'єкти (інструменти) його господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення іншого економічного або неекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах і пов'язано з факторами часу, ризику та ліквідності»
А. Пересада, О. Смірнова, С. Онікієнко, О. Ляхова [8]	«...матеріально-фінансова основа оновлення й нагромадження основного капіталу, що визначає структуру економіки, темпи її зростання та рівень конкурентоспроможності на світовому ринку» «...вкладення грошових коштів, майнових та інтелектуальних цінностей у матеріальні та нематеріальні активи, фінансові інструменти з метою одержання прибутку або соціального ефекту»
У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейлі [25]	«...віддати гроші сьогодні, щоб одержати більшу їх суму в майбутньому»

Автор(и) та/або джерело	Трактування поняття
А. Загородній, Г. Вознюк, Т. Смовженко [25]	«...грошові, майнові, інтелектуальні цінності, що їх вкладають в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту; капітальні вкладення в розвиток виробництва чи невиробничу сферу»
Л. Ігоніна [26]	«...вкладення капіталу з метою його збільшення в майбутньому»
К. Солонінко [27]	«...використання заощаджень з метою створення нових виробничих потужностей і капітальних активів. До складу інвестицій входять усі витрати на придбання машин й обладнання, проведення всіх будівельно-монтажних робіт і зміна запасів»
Е. Крилов, В. Власова, І. Журавкова [28]	«...це грошові засоби, цінні папери, інше майно, у тому числі майнові права, інші права, що мають грошову оцінку, що вкладаються в об'єкти підприємницької та (або) іншої діяльності з метою отримання прибутку або іншого корисного ефекту»
К. Макконелл, С. Брю [29]	«...витрати на виробництво та накопичення засобів виробництва та збільшення матеріальних запасів»
О. Терещенко [30]	«...це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект»
В. Федоренко [31]	«...усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту»
О. Базилінська [32]	«...є частиною сукупних витрат, що складається з витрат на нові засоби виробництва, інвестиції в нове житло й приросту товарних запасів. Тобто інвестиції – це частина ВВП, не спожита в поточний період, що забезпечує приріст капіталу в економіці»
В. Іванюка [33]	«...усі витрати, які безпосередньо сприяють зростанню загальної величини нагромадженого в економіці капіталу»
А. Савченко [34]	«...це витрати, які здійснюються економічними суб'єктами з метою нагромадження капіталу, що передбачає створення нового капіталу та відшкодування зношеного капіталу»
Г. Подшиваленко, Н. Лахметкіна, М. Макарова [14]	«...це сукупність витрат, що реалізуються у формі капіталовкладень у різні галузі та сфери економіки, в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку (доходу) та досягнення як індивідуальних цілей інвестора, так і позитивного соціального ефекту»
Р. Костирко [35]	«...сукупність витрат, реалізованих у вигляді довгострокових вкладень капіталу в реальні або фінансові об'єкти»
С. Будаговська, О. Кілієвич, І. Луніна [36]	«...це процес створення нового капіталу, що вимагає витрат фінансових ресурсів і призводить до змін у запасах капіталу»; «...усі витрати, які безпосередньо сприяють зростанню загальної величини нагромадженого в економіці капіталу»
В. Федоренко, О. Діденко, Є. Бондаренко, О. Іткін, О. Панько, В. Анін, Ю. Пінчук [31]	«...це вкладення капіталу з метою його подальшого збільшення» «...усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою одержання прибутку або досягнення соціального ефекту»
О. Гребельник [37]	«...довгострокові вкладення капіталу у власній країні чи за кордоном у підприємства різних галузей, підприємницькі та інноваційні проекти, соціально-економічні програми»
Н. Чирик [38]	«...усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та іншої діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект»
Т. Майорова [39]	«...це складне та змістовне поняття, що інтегрує в собі різні економічні процеси, які впливають на виробництво, розподіл, обмін та споживання, тобто вони є фундаментальною основою суспільного відтворення»
О. Скібіцький [40]	«...вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення»
К. Паливода [41]	«...будь-які грошові вкладення, здійснені заради отримання прибутку, довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку»
П. І. Вахрін, А. С. Нешитой [42]	«...довгострокове вкладення капіталу в будь-які підприємства, соціально-економічні програми, проекти у власній країні або за кордоном з метою отримання прибутку або соціального ефекту»

Узагальнені в таблиці підходи до визначення терміну "інвестиції" свідчать, що різні школи та напрями економічної думки містять загальну істотну рису - зв'язок інвестицій з одержанням доходу як головною метою інвестора, що відображає загальну сутність інвестицій. Такий підхід панує як у європейській, так і в американській методології.

Далі необхідно зупинитися на природі самих засобів, які пропонуються для інвестиційного процесу, тобто дослідити їх ціннісний аспект.

Відповідно до Закону України "Про інвестиційну діяльність", інвестиції - це "всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в резуль-

таті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект" [18, ст. 1].

Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери; рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права, що випливають з авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих ("ноу-хау"); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності [19].

Окрім того, слід констатувати, що не всі з наведених у таблиці визначень подають інвестиції як результат певної дії чи матеріальний артефакт, за допомогою якого ця дія може бути вчинена. Деякі з дослідників, зокрема [20; 25; 27; 28; 32; 37; 40; 43] розглядають їх як процес вкладення в цінні па-

пери. Такий підхід зумовлений зростанням значення ринку цінних паперів як механізму збільшення реального капіталу в країнах із розвинутою ринковою економікою.

Спираючись на аналіз існуючих точок зору на поняття "інвестиції", можна зробити висновок, що інвестиції - це вкладення коштів інвесторами на певний строк із урахуванням ризику в об'єкт чи інструмент інвестування з метою отримання вигоди (матеріальної, соціальної або ін.).

Інвестиції відповідають суттєвим ознакам економічної категорії, серед яких наявність сутності, специфічних ознак, що властиві тільки цій категорії, функцій та форм прояву. Тобто поняття "інвестиції" є економічною категорією, оскільки вони відбивають виробничі (економічні) відносини як свій головний предмет, мають об'єктивний характер, характеризуються сутністю, специфічними ознаками, головними функціями (регулююча, розподільна, стимулююча та індикативна) та формами прояву (реальні та фінансові) (рис. 1).

Рис. 1. Інвестиції як економічна категорія.

Сучасні умови розвитку економіки спонукають до зміни підходів дослідження інвестицій із урахуванням таких складових:

- зв'язок інвестицій з одержанням доходу як головною метою інвестиційної діяльності;
- розгляд інвестицій у розрізі діалектики двох сторін: ресурсів (капітальних цінностей) і вкладень (витрат);
- аналіз інвестицій у динаміці їх розвитку, задля об'єднання ресурсів, вкладень та віддачі вкладених коштів;
- включення до складу об'єктів інвестування будь-яких вкладень, що дають змогу отримати додатковий економічний ефект.

Отже, урахуовуючи вищезазначене, інвестиції як

економічна категорія являють собою процес вкладання в реальній або фінансовій формі з певною метою та на визначений термін коштів фізичними або юридичними особами в об'єкти інвестування, що сприятиме регулюванню процесів відтворення капіталу, розподіленню створеного суспільного продукту, оновленню засобів виробництва та регулюванню розвитку економіки.

Термін "інвестиції" необхідно розглядати на рівні підприємства (мікрорівні), на регіональному рівні (мезорівні) та на рівні держави (макрорівні) (рис. 2).

Розглянемо більш докладно роль інвестицій на всіх рівнях економічної системи. На макрорівні інвестиції необхідні для забезпечення стабільного функціонування підприємства, фінансового стану та

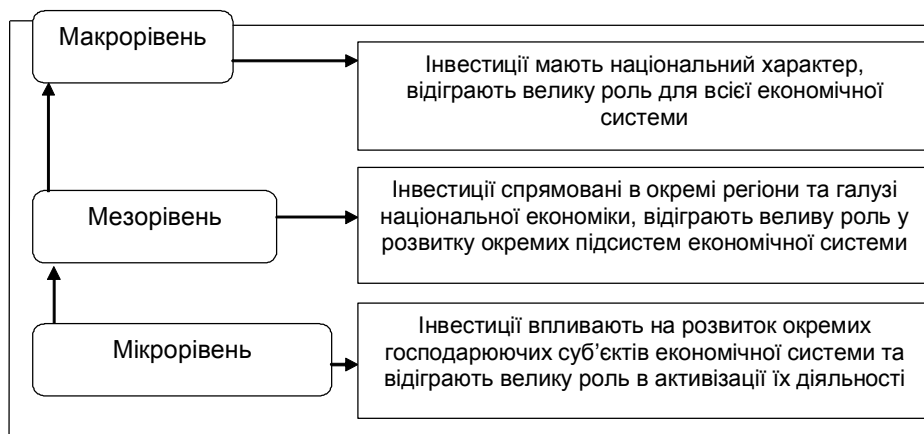

Рис. 2. Рівні інвестицій.

максимізації прибутку господарюючого суб'єкта. Без інвестицій неможливе забезпечення конкурентоспроможності товарів, що випускаються, та послуг, що надаються, подолання наслідків морального та фізичного зносу основних фондів, придбання цінних паперів та вкладення коштів в активи інших підприємств, здійснення природоохоронних заходів та ін. [13, с. 9].

Інвестиції як мікроекономічна категорія - це економічні відносини, що виникають з приводу формування та використання залученого (інвестованого) капіталу на підприємстві з метою підвищення ефективності діяльності господарюючого суб'єкта.

На мезорівні інвестиції спрямовуються в регіональну економіку, а також у галузеві підсистеми національної економіки. Як мезоекономічна категорія інвестиції являють собою економічні відносини, що виникають із приводу формування та використання залучених інвестицій у регіональну та галузеву підсистеми національної економіки з метою активізації їх розвитку та підвищення добробуту.

З погляду макроекономіки, інвестиції - це частина валового внутрішнього продукту, не спожита в поточний період, яка складається з витрат на нові засоби виробництва, на нове житло та на приріст товарних запасів, що безпосередньо сприяє зростанню загальної величини накопиченого в економіці капіталу. Таке визначення дає змогу вважати інвестиції основою для здійснення державою політики розширеного відтворення й прискорення науково-технічного прогресу, покращення якості та забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, структурної перебудови економіки та збалансованого розвитку всіх її галузей, створення необхідної сировинної бази промисловості, розвитку соціальної сфери, вирішення проблем обороноспроможності країни та її безпеки, проблем безробіття, охорони довкілля тощо [13, с. 8].

Поняття "інвестиції" трактується в широкому (процес вкладання коштів на певний термін з метою отримання в майбутньому їх збільшення (що компенсує інвестору відмову від використання ним коштів у поточному періоді)) та вузькому (усі активи, цінності, фінансові інструменти, які вкладаються в об'єкти інвестування, що знаходяться в країні або за її межами, з метою створення прибутку (дохід) або досягнення соціального ефекту) розумінні.

Висновки

1. Поняття "інвестиції" походить від іншого поняття - "інвеститура", що введено в господарський обіг із середніх віків й означало призначення управлінця для управління чи догляду за маєтком або приходом. Із часом значення його розширилося та трансформувалося завдяки зміні економічних реалій, а також завдяки теоретичним розробкам економічної категорії, яка його позначала. Сьогодні інвестиції розуміються як вкладання коштів інвесторами на певний термін із урахуванням ризику в об'єкт чи інструмент інвестування з метою отримання вигоди (матеріальної, соціальної або ін.).

Економічна природа інвестицій полягає в опосередкуванні відносин, що виникають між учасниками інвестиційного процесу з приводу формування та використання інвестиційних ресурсів з метою розширення та вдосконалення виробництва.

2. Інвестиції як економічна категорія відображають характер сучасних економічних відносин, за її допомогою відбувається пошук шляхів регулювання процесів відтворення капіталу, розподілення створеного суспільного продукту, оновлення засобів виробництва та регулювання розвитку економіки.

3. Інвестиції розглядаються на трьох рівнях їх реалізації: мікро-, мезо- та макрорівні. Інвестиції як мікроекономічна категорія - це економічні відносини, що виникають із приводу формування та використання залученого (інвестованого) капіталу на підприємстві з метою підвищення ефективності діяльності господарюючого суб'єкта. Інвестиції як мезоекономічна категорія - це економічні відносини, що виникають із приводу формування та використання залучених інвестицій у регіональну та галузеву системи національної економіки з метою активізації їх розвитку та підвищення добробуту. Інвестиції як макроекономічна категорія - це економічні відносини, що виникають з приводу формування та використання накопиченого капіталу з метою збільшення об'єму функціонування в національній економіці капіталу.

У широкому розумінні інвестиції - це процес вкладання коштів на певний строк з метою отримання в майбутньому їх збільшення (що компенсує інвестору відмову від використання ним коштів у поточному періоді), у вузькому - це всі активи, цінності, фінансові інструменти, які вкладаються в об'єкти інве-

ствання, що знаходяться в країні або за її межами, з метою створення прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маслий В. В. Прямі іноземні інвестиції: ретроспективний аналіз / В. В. Маслий, С. В. Питель // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - № 11. - С. 70-81.
2. Колмыкова Т. С. Организационно-экономические основы инвестирования экономического роста и его устойчивости : автореф. дис. на соискание уч. степени доктора экон. наук : спец. 08.00.05 "Экономика и управление народным хозяйством" / Т. С. Колмыкова. - М. : ГОУ ВПО МГИУ, 2010. - С. 6.
3. Гулько Л. Г. Становлення теорії інвестицій у світовій економічній науці / Л. Г. Гулько // Вісник Хмельницького національного університету. - 2008. - № 2. - Т. 2. - С. 146-150.
4. Ілляшенко К. В. Класифікація інвестицій: систематизований підхід / К. В. Ілляшенко // Вісник ДонДУЕТ. - 2007. - № 3(35). - С. 153-158.
5. Маркс К. Капітал. Т.1 / К. Маркс // Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. - 2-е изд. - Т. 23. - 529 с.
6. Дмитриченко Л. И. Инвестиционная деятельность и экономическое развитие государства : [монография] / Л. И. Дмитриченко, И. А. Брайловский. - Донецк : ООО "Східний видавничий дім", 2011. - С. 20-21.
7. Самуельсон П. А. Макроекономіка / П. А. Самуельсон, В. Д. Нордгауз. - К. : Основи. 1995. - 574 с.
8. Пересада А. А. Основы инвестиционной деятельности / А. А. Пересада. - К. : Либра, 1999. - С. 10-11.
9. Идрисова А. Р. Сущность инвестиций, инвестиционной привлекательности и роль инвестиционного проектирования в деятельности предприятий / А. Р. Идрисова // Вісник Хмельницького національного університету. - 2008. - № 2. - Т. 2. - С. 174-176.
10. Корчагин Ю. А. Инвестиционная стратегия / Ю. А. Корчагин. - Ростов н/Д : Феникс, 2006. - С. 5.
11. Басовский Л. Е. Экономическая оценка инвестиций : [монография] / Л. Е. Басовский, Е. Н. Басовская. - М. : ИНФРА-М, 2007. - С. 5.
12. Гитман Л. Дж. Основы инвестирования / Л. Дж. Гитман, М. Д. Джонс ; [пер. с англ.]. - М. : Дело, 1997. - С. 10.
13. Деева А. И. Инвестиции / А. И. Деева. - М. : Экзамен, 2004. - С. 6.
14. Подшиваленко Г. П. Инвестиции / [Подшиваленко Г. П., Лахметкина Н. И., Макарова М. В. и др.]. - М. : Кнорус, 2004 - С. 7-9.
15. Фридман Дж. Анализ и оценка приносящей доход недвижимости / Дж. Фридман, Н. Ордуей ; [пер. с англ.] - М. : "Дело ЛТД", 1995. - С. 441.
16. Словарь современной экономической теории Макмиллана. - М. : ИНФРА-М, 1997. - С. 258.
17. Економічна енциклопедія. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://enbv.narod.ru/text/Econom/encyclo/str/E-313.html>.
18. Закон України "Про інвестиційну діяльність" №1560-XII від 18 вересня 1991 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/>.
19. Діба Л. Інвестиції як важлива складова економічного добробуту держави [Електронний ресурс] / Л. Діба. - Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2010_14/Diba.pdf.
20. Keynes J. M. General Theory of Employment. Interest and Money. Collected Writings of John Maynard Keynes / J. M. Keynes. - London : Macmillan, 1973. - Vol. VII. - 403 p.
21. Управление инвестициями : [в 2 т.] / [В. В. Шеремет, В. М. Павлюченко, В. Д. Шапиро и др.]. - М. : Высшая школа, 1998. - Т. 1. - 416 с.
22. Морозов Ю. Инновационный менеджмент / Ю. Морозов. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. - 446 с.
23. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / И. А. Бланк. - К. : МП "Итем Лтд", "Юнайтед Лондон Трейд Лимитед", 1995. - 448 с.
24. Шарп У. Инвестиции / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бэйли ; [пер. с англ.]. - М. : ИНФРА-М, 2001. - 1028 с.
25. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. - К. : Знання, 2002. - 556 с.
26. Игонина Л. Л. Инвестиции / Л. Л. Игонина; [под ред. В. А. Слепова]. - М. : Юристъ, 2002. - 480 с.
27. Солонінко К. С. Макроекономіка / К. С. Солонінко. - К. : ЦУЛ, 2002. - 320 с.
28. Крылов Э. И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия / Э. И. Крылов, В. М. Власова, И. В. Журавкова. - [2-е изд., перераб. и доп.]. - М. : Финансы и статистика, 2003. - 608 с.
29. Макконелл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконелл, С. Л. Брю ; [пер. с англ. изд.]. - М. : ИНФРА-М, 2003. - XXXVI, 972 с.
30. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: [навч. посіб.] / О. О. Терещенко. - К. : КНЕУ, 2003. - 554 с.
31. Федоренко В. Г. Основы менеджменту / [В. Г. Федоренко, О. М. Діденко, Є. В. Бондаренко та ін.]. - К. : Алерта, 2007. - 417 с.
32. Базилінська О. Я. Макроекономіка / О. Я. Базилінська. - К. : Центр навчальної літератури, 2005. - 442 с.
33. Іванюка В.Ф. Макроекономіка / В. Ф. Іванюка. - Кобеляки, 2005. - 248 с.
34. Савченко А. Г. Макроекономіка / А. Г. Савченко. - К. : КНЕУ, 2005. - 441 с.
35. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз / Р. О. Костирко. - Харків : Фактор, 2007. - 784 с.
37. Мікроекономіка і макроекономіка : у 2 ч. / [С. Будаговська, О. Кілієвич, І. Луніната ін.; за заг. ред. С. Будаговської]. - К. : Основи, 2007. - 518 с.
38. Гребельник О. П. Основы внешнеэкономической деятельности / О. П. Гребельник. - [3-те вид., перероб. та доп.]. - К. : Центр навчальної літератури, 2008. - 432 с.
39. Чирик Н. В. Економічна суть інвестицій: сучасні погляди та концепції / Н. В. Чирик // Економіка. Фінанси. Право. - 2008. - № 7. - С. 17-22.
40. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність / Т. В. Майорова. - К. : Центр навчальної літератури, 2009. - 472 с.
41. Скібіцький О. М. Інноваційний та інвестиційний менеджмент / О. М. Скібіцький. - К. : Центр навчальної літератури, 2009. - 408 с.
42. Паливода К. Капітальні інвестиції: фінансово-економічна сутність та форми прояву / К.Паливода // Банківська справа. - 2009. - № 3. - С. 46-55.
43. Вахрин П. И. Инвестиции / П. И. Вахрин, А. С. Нешиной. - М. : Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2005. - 380 с.
44. Долан Є. Дж. Мікроекономіка / Є. Дж. Долан, Д.Линдсей ; [пер. с англ. В. Лукашевича и др.; под. общ. ред. Б. Лисовика и В. Лукашевича]. - СПб., 1994. - С. 27, 440.

V. Vasylyev

INVESTMENTS: GENESIS AND ECONOMIC ESSENCE

Economic essence of the category "investments", genesis of investment theories was considered in the article, the comparative analysis of existing definitions is carried out and is analysed characteristic features of investments. Value of investments at macrolevel, mesolevel and microlevel of their realization was defined.

Key words: investments, investment process, capital, securities, risks.

© В. Васильєв

Надійшла до редакції 29.11.2012

УДК 336.658;351.823

НАУКОВЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ВЕЛИКИХ КОРПОРАТИВНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

МИХАЙЛО ВЕРЕСКУН,

кандидат економічних наук, доцент

Приазовського державного технічного університету, м. Маріуполь

На основі аналізу результатів останніх досліджень та власних наукових розробок сформовано методологію управління конкурентоспроможністю великих корпоративних підприємств у промисловості, яка включає систему механізмів організаційного й економічного характеру. Для реалізації сформованої методології запропоновано наукову концепцію управління конкурентоспроможністю, яка складається з трьох взаємопов'язаних блоків - інформаційного забезпечення, реалізації процесу управління та аналізу ефективності процесу управління конкурентоспроможністю.

Ключові слова: конкурентоспроможність, управління конкурентоспроможністю, методологія управління, концепція управління, великі корпоративні промислові підприємства.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні нараховується 23084 підприємства промисловості, виробнича діяльність яких забезпечує 76,36 % валового внутрішнього продукту (ВВП). Кількісно структура промислових господарюючих суб'єктів утворює таку картину: 1,6 % великих підприємств, 11,0 % середніх та 87,4 % малих. Частка кожної групи у виробництві ВВП відповідно складає 71,7 %; 23,1 % та 5,2 %. Наведене свідчить, що визначальна роль належить великим промисловим підприємствам. При цьому слід підкреслити, що частка різних галузей промисловості у формуванні ВВП країни різна. Так, найбільшу частку ВВП - третину ВВП усієї країни та понад 42 % валютних надходжень усієї держави - створює гірничо-металургійний комплекс, у якому переважна маса продукції виробляється на великих господарюючих суб'єктах.

Як свідчать результати аналізу рівня діяльності великих промислових підприємств та їх форм об'єднання, вони створюються за допомогою різних організаційних утворень, таких як асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, картелі, трести, син-

дикати, холдинги, промислово-фінансові групи, а з участю зарубіжних господарюючих суб'єктів - транснаціональних корпорацій. Разом із тим, потенційні здатності великих промислових підприємств в Україні використовуються ще не повною мірою. Приховані можливості та переваги великих промислових підприємств полягають в їх складових (корпоративності), сформованих на засаді концентрації професійних чи станових інтересів, та можуть бути реалізовані у випадку розробки ефективного управління їхньою конкурентоспроможністю на основі врахування особливостей економіки України, вітчизняного та зарубіжного досвіду управління такими господарюючими суб'єктами, забезпечення взаємного інтересу складових об'єднаного виробничого процесу, спрямованих на досягнення високого рівня прибутковості та рішення соціально-екологічних питань. Проблема формування ефективного управління конкурентоспроможністю великих промислових підприємств вимагає свого теоретичного, методичного та практичного вирішення.